

University of Groningen

Duurzaam aanbestedingsrecht

Janssen, Willem

DOI:
[10.21827/6683f3b98335e](https://doi.org/10.21827/6683f3b98335e)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2024

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Janssen, W. (2024). *Duurzaam aanbestedingsrecht: Herijken van de interne markt voor overheidsopdrachten*. (Inaugural Lectures). University of Groningen Press.
<https://doi.org/10.21827/6683f3b98335e>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

rijksuniversiteit
groningen

Prof. mr. dr. Willem A. Janssen

Duurzaam aanbestedingsrecht Herijken van de interne markt voor overheidsopdrachten

Oratie

13 december 2024

Duurzaam aanbestedingsrecht

Duurzaam aanbestedingsrecht

**Herijken van de interne markt voor
overheidsopdrachten**

Oratie uitgesproken door

Prof. mr. dr. Willem A. Janssen

op 13 december 2024

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar

Aanbestedingsrecht

aan de

Faculteit Rechtsgeleerdheid

Rijksuniversiteit Groningen

**rijksuniversiteit
groningen**

Uitgegeven door University of Groningen Press
Broerstraat 4
9712 CP Groningen
<https://ugp.rug.nl/>

Voor het eerst gepubliceerd in Nederland © Willem A. Janssen

 <https://orcid.org/0000-0002-6981-071X>

Ontwerp en opmaak: LINE UP boek en media bv | Riëtte van Zwol

Foto voorkant: © Shutterstock: 3d_kot

Auteursfoto: © Academie voor de rechtspraak

DOI: <https://doi.org/10.21827/6683f3b98335e>

Dit werk is verschenen onder de Creative Commons-licentie: NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal (CC BY-NC-ND 4.0). De volledige licentievoorwaarden zijn beschikbaar op creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode

Leden van het College van Bestuur,
zeer geachte aanwezigen hier in de zaal
en ook online, waarde collega's,
lieve familie en vrienden,

Drie jaar geleden ging geruisloos een mijlpaal aan ons voorbij: het 50-jarige jubileum van het Europees aanbestedingsrecht. In 1971 zag de eerste aanbestedingsrichtlijn voor werken het licht.¹ Dit rechtsgebied heeft sindsdien vleugels gekregen. Inmiddels kennen we meerdere aanbestedingsrichtlijnen voor overheidsopdrachten relaterend aan werken, diensten en leveringen, voor concessies, voor de nutssectoren en defensie.² Hoewel de regels en hun intensiteit per richtlijn duidelijk verschillen, is er een gemene deler. Het doel is de eenwording van de Europese interne markt: 50 jaar dus van marktintegratie in de Europese Unie (EU).

De kern van mijn oratie is dat het tijd is om de Europese aanbestedingsregels te herijken. Ik beargumenteer dat marktintegratie niet meer per definitie voor moet gaan op het streven

-
- 1 Richtlijn 71/305/EEG van de Raad van 26 juli 1971 betreffende de coördinatie van de procedure voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken. Ik dank Nathan Meershoek en Matanja Pinto voor het meelesen tijdens het schrijven van deze oratie en mijn student-assistent Jonas Veldhoen voor zijn ondersteuning bij het gereedmaken van deze oratie tekst ter publicatie.
  - 2 Richtlijn 2014/23/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van concessieovereenkomsten; Richtlijn 2014/24/EU van het Europees Parlement de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van overheidsopdrachten en tot intrekking van Richtlijn 2004/18/EG; Richtlijn 2014/25/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en postdiensten en houdende intrekking van Richtlijn 2004/17/EG; Richtlijn 2009/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen door aanbestedende diensten van bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten op defensie- en veiligheidsgebied, en tot wijziging van Richtlijnen 2004/17/EG en 2004/18/EG.

naar duurzaamheid. Dit betekent een *stysteemverandering* om ervoor te zorgen dat aanbestedingen écht kunnen en gaan bijdragen aan de grootste maatschappelijke uitdagingen van dit moment. Niet marktintegratie of marktwerking, maar duurzaamheid zouden we moeten prioriteren in het regelgevend kader.

Maar laat ik vooraf vooral ook benoemen dat het een eer en genoegen is om mijn oratie uit te mogen spreken aan deze mooie faculteit en universiteit. Deze oratie valt qua timing samen met een belangrijk moment. We staan namelijk aan de start van een nieuwe hervorming van de aanbestedingsrichtlijnen in Brussel³, die des te relevanter zijn aangezien we na meer dan 50 jaar aanbestedingsregels nog lang niet kunnen spreken van een interne markt voor overheidsopdrachten. Hoewel de kwaliteit van de aanbestedingsregels op het niveau van de lidstaten zeker is verbeterd door de aanbestedingsrichtlijnen, blijft slechts ongeveer 4% van alle aanbestedingen interstatelijk.⁴ Dit biedt aanleiding voor een grondige herziening en een nieuwe koers.

---

3 Zie de 'call for evidence' van de Europese Commissie op 13 december 2024: 'Commission launches call for evidence and public consultation on the evaluation of the Public Procurement Directives', *Directoraat-generaal Interne Markt, Industrie, Ondernemerschap en Midden- en Kleinbedrijf*, single-market-economy.ec.europa.eu.

4 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, 'Succesvolle overheidsopdrachten in en voor Europa', (COM(2017) 572 final), p. 4.

Ik beloof hier en in de toekomst tijdens de invulling van mijn leerstoel ‘heilige huisjes’ niet uit de weg te gaan. In deze oratie zal ik overigens hopelijk niet té onheilspellend spreken, hoewel dat ook wel weer passend zou zijn op vrijdag de dertiende.

1 Over Duurzaamheidstransities, Recht en LEGO

De rode draad van deze oratie volgt uit een oude en huidige passie van de jongen die nu hoogleraar mag zijn: LEGO. Ik durf er hier voor uit te komen dat ik thuis op dit moment weer het Leeuwenridders kasteel aan het bouwen ben, maar deel ook dat het ongemakkelijk voelt. En daarom is het ook wetenschappelijk als metafoor relevant: het laat goed zien waar we nu staan als maatschappij ten aanzien van onze gedachten over duurzaamheid én recht. Het plastic waarvan de LEGO blokjes worden gemaakt staat symbool voor uitstoot en afval. De natuur kan dit – en in bredere zin onze consumptie – niet binnen haar planetaire grenzen verdragen, en lijdt er dus onder. Het IPCC stelde in 2021 al *‘the time for action is now’* ten aanzien van klimaatverandering⁵ en in de Green Deal van 2019 werd dit ook in de Europese Unie nogmaals onderschreven *‘The atmosphere is warming and the climate is changing with each passing year. One million of the eight million species on the planet are at risk of being lost. Forests and oceans are being polluted and destroyed’*.⁶

---

5 IPCC persbericht 4 april 2022, 2022/15/PR.

6 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, 'De Europese Green Deal', (COM(2019) 640 final), p. 2.

We houden desondanks – soms angstvallig – vast aan plezierige niet-duurzame gewoonten uit het verleden. Denk aan die LEGO doos, die ik nu stiekem nog steeds graag aan mijn dochter en zoon zou willen geven voor hun verjaardag.

Deze metafoor is één op één te vertalen naar het recht. Het laat zien hoe moeilijk het is om over andere vormen van regulering te spreken als er al lang wordt nagedacht binnen dezelfde juridische kaders. Gelukkig zijn we als samenleving steeds meer op zoek naar oplossingen. Ook de producent van LEGO deed dat in een pilot waarin de blokjes van suikerbiet werden gemaakt. Helaas staan we tegelijkertijd nog ver weg van echte oplossingen, zoals recentelijk ook werd onderschreven door het Planbureau voor de Leefomgeving dat concludeerde dat het ‘heel erg onwaarschijnlijk’ is dat Nederland de gestelde klimaatdoelen van 2050 gaat halen.⁷ Dat geldt overigens ook voor die suikerbiet pilot, die inmiddels is stopgezet. Nu wordt – toch teleurstellend – meer aandacht gegeven door LEGO aan duurzame verpakkingen.⁸

---

7 Planbureau voor de leefomgeving, ‘Klimaat- en Energieverkenning 2024’, Den Haag 2024.

8 Zo is LEGO overgestapt naar het gebruiken van papieren zakjes voor de plastic steentjes, zie hiervoor het kopje ‘Sustainability’ op de Lego-website, [lego.com](https://www.lego.com).

2 Duurzaam Aanbestedingsrecht

We zijn duidelijk nog in *transitie*. Deze transitie vereist veel verandering, waaronder een nieuwe manier van samen leven, een nieuwe definitie van welvaart als maatstaf van wat goed samenleven is, en ook hoe we onze economie vormgeven in relatie tot mens en natuur. Duidelijk is dat het huidige economische model niet afdoende werkt, en dat alternatieve theorieën als brede welvaart, ‘degrowth’ en ‘doughnut economics’ serieus genomen moeten worden.⁹ Ook binnen de EU en het Europees recht vinden deze discussies plaats. En als rechtsgeleerde stel ik mij de vraag: hoe geven we invulling aan de Europese sociale markteconomie? En meer specifiek: hoe moet economische wetgeving, veelal gestoeld op marktintegratie, zich verhouden tot de grootste maatschappelijke uitdagingen? Dat zijn overigens geen nieuwe discussies. Sinds de totstandkoming van de EU wordt al bediscussieerd welke rol het recht als waarborg én als instrument moet hebben in relatie tot de vormgeving van onze samenleving.¹⁰

Met andere woorden is het de vraag hoe we het recht vormgeven waardoor het effectief een sturende en transitie accomoderende rol speelt, terwijl het ook waarborgen bevat voor een rechtvaardig

---

9 J. Hickel, *Less is More: How Degrowth Will Save the World*, Londen: Penguin Books 2020; K. Raworth, *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*, Vermont: Chelsea Green Publishing 2017.

10 K. Hellingman & K.J.M. Mortelmans, *Economisch Publiekrecht: rechtswaarborgen en rechtsinstrumenten*, Deventer: Kluwer 1989; B. Hessel, *Overheidsop treden in de relationistische rechtsstaat*, Zwolle: Tjeenk Willink 1988.

dige transitie. Duidelijk is wat mij betreft dat het recht mee moet bewegen en niet zijn ogen kan sluiten voor bijvoorbeeld klimaatverandering (instrument), en dat dit uiteraard op een rechtvaardige wijze moet gebeuren (waarborg).¹¹ Buiten kijf staat dat we naar de ratio en inhoud van de regels moeten kijken als het recht als obstakel voor maatschappelijke transitie functioneert.

Met deze vraag in het achterhoofd komen we terug bij het Europees aanbestedingsrecht dat ook in transitie is. Of anders gezegd: aan hervorming toe is. Welke rol moet dit rechtsgebied aannemen in relatie tot het streven naar een groene en sociale wereld? Hoe wordt en blijft dit rechtsgebied toekomstbestendig?¹² Dat is de vraag die ik centraal stel in mijn leerstoel. Zou het niet mooi zijn als we duurzame LEGO zouden kunnen gebruiken om een nieuw juridisch raamwerk te bouwen? De regels zijn LEGO blokjes, met als doel een effectief juridisch bouwwerk. Gemaakt van suikerbiet, of welk ander *bio-based* materiaal dan ook, dat circulair is of zonder CO₂ uitstoot de wereld is ingekomen. Het doel is een juridisch kader dat hand in hand gaat met de uitdagingen van dit moment.

---

¹¹ Hellingman & Mortelmans 1989, p. 86.

¹² A. Gerbrandy, *Toekomstbestendig mededingingsrecht* (oratie Utrecht), *Markt & Mededinging* juni 2016, nr. 3.

3 Duurzaam aanbesteden: Feeding Two Birds with One Scone

Om de relevantie te schetsen van dit duurzame bouwwerk is het van belang te spreken over twee vogels en de Britse lekkernij de ‘scone’. In Nederland wordt wel gesproken over ‘het slaan van twee vliegen in een klap’ of zoals de Britten wellicht wat ambitieuzer zeggen ‘*to kill two birds with one stone*’. Inmiddels spreek ikzelf liever over de diervriendelijke vorm die PETA, een dierenrechtenorganisatie, enkele jaren geleden naar voren bracht: ‘*to feed two birds with one scone*’.¹³

In een aanbesteding gebruikt de overheid concurrentie om een opdracht te verdelen op de markt. Op macroniveau vormen al deze aanbestedingen samen een groot *maatschappelijk potentieel*. In Nederland wordt namelijk per jaar meer dan 86 miljard uitgegeven aan diensten, werken, en leveringen.¹⁴ Op Europees niveau ligt dit gemiddeld op 14-19% van het EU BNP.¹⁵ Niet alleen kan gedacht worden aan de bouw waarin versterking van de dijken, renovatie van bruggen of huisvesting in het oog springen, maar ook aan de inkoop van zorg, ICT, wapens en

---

13 Voor meer diervriendelijke spreekwoorden, zie de website van PETA: ‘Bigger Fish to Free: PETA’s Complete List of Animal-Friendly Idioms’, peta.org.

14 Significant, *Monitor Aanbestedingen in Nederland 2017 – 2019: Onderzoek naar de waarde van, het aantal aanbestedingen en de mkb-deelname daarin*, bijlage bij *Kamerstukken II 2020-2021*, 34252, nr. 22.

15 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio’s, ‘Succesvolle overheidsopdrachten in en voor Europa’, (COM(2017) 572 final), p. 2; Europese Commissie, *Buying Green! – A Handbook on green public procurement*, 3rd edition, 2016, p. 4-5.

voedsel. Inkopen op publieke markten is overigens geen *sinecure*, zoals ook vaak breed wordt uitgemeten in de pers over bijvoorbeeld niet of wel zwevende bankjes in bushokjes, geopolitiek gevoelige onderzeeërs of de inhuur van beveiligers.¹⁶ Dat vergrootglas benadrukt dat overheden, waaronder bijvoorbeeld gemeenten, universiteiten, ministeries, waterschappen en provincies een grote verantwoordelijkheid hebben om belastinggeld efficiënt en effectief uit te geven. Goed opdrachtgeverschap richting de markt moet daarin centraal staan.

Deze verantwoordelijkheid wordt onderstreept doordat – om in de woorden van mijn promotor Manunza te spreken – aanbestedingsprocedures onze samenleving inrichten.¹⁷ Hoe wij als maatschappij aanbesteden, en wat wij dus van belang vinden in de verdelingsprocedures, leidt tot een keuze in wie mag samenwerken met de overheid. En dat heeft dus een effect op hoe onze samenleving er uiteindelijk uitziet. Schotanus noemde het in zijn oratie enigszins provocatief ‘Een betere wereld begint bij publieke inkoop’.¹⁸ De overheid kan als trendsetter een rol spelen om markten in positieve en duurzame zin

---

16 A. Kouwenhoven, R. van der Poel en M. Kuiper, ‘Hoe een schaduwteam van Yesilgöz een omstreden asielaanpak doorvoerde’, *NRC* 9 februari 2024; P. Klok, ‘Kamer moet zich afvragen of openbare aanbesteding bij onderzeeërs niet sowieso tekortschiet’, *Volkskrant* 3 juni 2024; R. Kuiper, ‘Hoe een zwevend bankje pootjes kreeg (en dat Utrecht miljoenen kan kosten)’, *Volkskrant* 22 oktober 2022.

17 E.R. Manunza, ‘De kunst van het kiezen’, *Ars Aequi* 2017/12, p. 962-964.

18 F. Schotanus, *Een betere wereld begint bij publieke inkoop* (oratie Utrecht).

te veranderen. Strategisch of instrumenteel aanbesteden staat voor aanbesteden waarin groene of sociale doelstellingen tegelijkertijd worden bereikt naast het vervullen van de initiële inkoopbehoefte.

In de praktijk betekent het bijvoorbeeld dat een overheid zich niet alleen richt op kostenreductie en gunning op laagste prijs, maar voorwaarden en eisen stelt met mens en milieu in het achterhoofd. Gedacht kan worden aan het stellen van groene gunningscriteria ten aanzien van CO₂-reductie. Of door een percentage van de opdrachtsom te reserveren voor het aannemen van langdurig werklozen als sociale uitvoeringsvoorwaarde of door niet te contracteren met marktpartijen die in het verleden betrokken waren bij mensenrechtenschendingen. Zo voeden we twee vogels met één *score*.

4 Duurzaam Aanbesteden: Worden Beide Vogels Gevoed?

Belangrijk discussiepunt vooraf is of beide vogels momenteel wel worden gevoed in de Europese Unie. Wordt de efficiëntie-vogel gevoed én tegelijkertijd de duurzame vogel? Voor deze manier van aanbesteden is duidelijk steeds meer aandacht in politiek en beleid. Het is zeker nog niet de standaard in de EU. Zo lijkt laagste prijs vaak nog de boventoon te voeren en staat duurzaam aanbesteden in de kinderschoenen in veel lidstaten.

Ook in Nederland, waar de nadruk op manifesten, pacten en *buyer groups* op polderse wijze de boventoon voert, is nog veel terrein te winnen.¹⁹ Hier komt bij dat in situaties die op papier duurzaam lijken er in de aanbestedingscriteria of in de uitvoering toch weinig van de duurzaamheidsambities terecht komt. Dit zijn de situaties wanneer bijvoorbeeld duurzaamheid een verwaarloosbare rol speelt in een aanbesteding wegens een laag percentage in de gunningcriteria of weinig aandacht in de technische specificaties, of belangrijk lijkt te zijn maar er toch uiteindelijk geen opdracht mee te winnen was²⁰, of dat er veel wordt beloofd en uiteindelijk niet op wordt gehandhaafd in de contract fase.²¹

Een verbetering richting meer duurzaam aanbesteden vereist niet alleen een *mindset* verandering binnen overheid en markt, maar ook een nadere professionalisering van het inkoop vak, meer erkenning van de positie van de inkoper of hogere budgetten, zoals door velen al terecht is benadrukt.²² Het

---

19 Zie bijvoorbeeld Rijksoverheid, *Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen*, november 2022; Sygnificant Synergy, *Feitenrapportage Monitor Beter Aanbesteden*, 2024

20 Mogelijk omdat de *scoregraph* niet werd gepubliceerd en alleen de percentages openbaar werden. Dit is overigens in Denemarken wel onderdeel van de aanbestedingsregels.

21 W. van der Valk, *In contact met het contract* (oratie Tilburg), p. 19.

22 J. Grandia, L. Volkert (eds.), *Publieke Inkoop*: Een multidisciplinair overzicht van theorieën, praktijken en instrumenten, Tilburg: TiU 2023; F. Schotanus & R. Nicolas, 'Coercive, Mimetic and Normative Influences on the Uptake of Sustainable Public Procurement: An Institutional Perspective', in W.A. Janssen & R. Caranta (eds), *Mandatory Sustainability Requirements in EU Public Procurement Law, Reflections on a Paradigm Shift*, Londen: Hart Publishing 2023.

vereist echter ook een bezinning op de Europese regels die publieke inkoop rechtmatig én doelmatig laten verlopen, en de fundamentele waarden waarop dit juridische kader is ontwikkeld.

5 Duurzaamheid als Ondergeschikte Kernwaarde van het Aanbestedingsrecht

Met dit in het achterhoofd moet bezien worden hoe de verhouding tussen duurzaamheid en het Europees aanbestedingsrecht zich heeft ontwikkeld sinds die eerste richtlijn uit 1971. Als er een duurzaam LEGO bouwwerk wordt gebouwd, waar zit het groene en sociale blokje momenteel dan?

Dit rechtsgebied heeft in ieder geval niet stil gestaan sinds de jaren 70. De hervormingen aan het begin van de jaren 90, in 2004 en in 2014 hebben niet alleen steeds geleid tot meer regels, maar ook tot accentverschillen. De richtlijnen in de jaren 70 waren vooral een reactie op het feit dat de vrij verkeer regels onvoldoende effectief bleken om discriminatie van buitenlandse aanbieders te voorkomen. Overheden werden door die richtlijnen explicieter verboden om de keuze bij de gunning van een opdracht af te laten hangen van de nationaliteit van de inschrijver. Dit verklaart ook de gekozen rechtsbasis van artikel 114 Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU) om de interne markt vorm te geven, waardoor aanbestedingsprocedures en aankondigingen werden geharmoniseerd om interstatelijke handel te bevorderen. Sinds die

tijd heeft dit rechtsgebied zich ontwikkeld op basis van beginselen als non-discriminatie, gelijkheid, transparantie en proportionaliteit. Het laatste beginsel was het voorwerp was van de oratie van mijn voorganger op deze leerstoel Van Romburg.²³ Aanbesteden was in deze periode vooral gericht op het efficiënt uitgeven van belastinggeld. Maar ook toen leidde duurzaamheidsoverwegingen tot juridische discussies, zoals in de *Beentjes* zaak bij het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) waarin het streven om langdurig werklozen aan te stellen procentueel werd beperkt wegens het beginsel van non-discriminatie.²⁴

Voor de discussie over duurzaamheid binnen het aanbestedingsrecht komen we hierna al snel uit bij de richtlijnen uit 2004 en 2014. De hervorming van 2004 stond in het teken van vereenvoudiging en samenvoeging van de richtlijnen. Dit waren ook de richtlijnen waarin voor het eerst expliciet in preambule de link tussen duurzaamheid en aanbestedingsrecht werd gemaakt, mede door verwijzingen naar het integratie beginsel (destijds art. 6, nu art. 11 VWEU) en naar ‘duurzame ontwikkeling’ in art. 3 VEU.²⁵ Ook werd expliciet verwezen naar het feit dat de richtlijn verduidelijkt *‘hoe de aanbestedende diensten*

---

23 H.D. van Romburgh, *Quod non est in actis ... Van proportionaliteit naar professionaliteit* (oratie Groningen), 2014.

24 HvJ EU 20 september 1988, ECLI:EU:C:1988:422 (*Beentjes*).

25 Preambule 5 Richtlijn 2004/18/Eg van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten.

*kunnen bijdragen tot de bescherming van het milieu en de bevordering van duurzame ontwikkeling op een wijze die het mogelijk maakt voor hun opdrachten de beste prijs-kwaliteitverhouding te krijgen.*²⁶ Deze richtlijn expliciteerde dus dat er ruimte mocht zijn voor groene en sociale overwegingen, maar benadrukte tegelijkertijd dat dit binnen het kader van de aanbestedingsbeginselen moest plaatsvinden.

De doelstelling van de regels bleef in alle versies van de richtlijnen overeind, namelijk de eenwording van de interne markt voor overheidsopdrachten. In deze periode werd in het kader van de verhouding tussen duurzaamheid en marktintegratie in de literatuur ook wel verwezen naar ‘niet-economische doelstellingen’ of ‘secundaire doelstellingen’.²⁷ Dit geeft de positie van duurzaamheid goed weer als *ondergeschikte kernwaarde* ten opzichte van marktintegratie. Hier wordt overigens ook wel gesproken over het balanceren van waarden²⁸, terwijl dit wat mij betreft een vertekend beeld geeft. Het klopt dat beide kernwaarden – marktintegratie en duurzaamheid – een rol spelen in

---

26 *Idem.* Zie ook de verwijzing naar de codificatie van het *Concordia Bus*-arrest in preambule 1 van deze richtlijn.

27 R. Caranta & M. Trybus (eds.), *The Law of Green and Social Procurement in Europe*, Copenhagen: DJOF, 2010; C. Bovis, ‘The principles of public procurement regulation’, in C. Bovis (eds.), *Research Handbook on EU Public Procurement Law*, 2016; M. Trybus, ‘Supporting Social Considerations through Public Procurement: A Legal Perspective’ in M. Trybus, G. Piga & T. Tatrai (eds.), *Public Procurement Policy*, London: Routledge 2016.

28 S.A. de Vries, ‘De modernisering van het economisch publiekrecht in het licht van de groene en digitale transitie in de EU; op weg naar een weerbare, circulaire Europese interne markt’, *SEW* 2024/142, afl. 11, p. 454-464.

dit perspectief, maar van balanceren is geen sprake als marktintegratie uiteindelijk toch voorgaat op duurzaamheid.

De hervorming uit 2014 springt er tot slot uit, omdat hier de juridische ruimte om duurzaam aan te besteden werd verduidelijkt en ogenschijnlijk ook uitgebreid. Gedacht kan worden aan de expliciete mogelijkheid om keurmerken toe te passen, om te gunnen op basis van de laagste levenscycluskosten of om opdrachten via voorbehouden procedures te gunnen aan sociale ondernemingen. In deze periode leek ook de literatuur te kantelen door te verwijzen naar ‘andere beleidsdoelstellingen’ en ‘horizontale doelstellingen’.²⁹ Hoewel dit tekstueel enige vooruitgang betekende, en ook ik met vele anderen eerder concludeerde dat er meer ruimte voor duurzaamheid is ontstaan³⁰, wil ik hier ook breken met het beeld dat duurzaamheid en de Europese aanbestedingsregels geheel hand in hand gaan, of anders gezegd nu al een duurzaam LEGO bouwwerk vormen.

---

29 Zie bijvoorbeeld S. Arrowsmith, ‘The purposes of the EU procurement directives: ends, means and the implications for national regulatory space for commercial and horizontal procurement policies’, *Cambridge Yearbook of European Legal Studies* 2012/14, p. 34.

30 B Sjaafjell & A. Wiesbrock (eds), *Sustainable Public Procurement Under EU Law*, Cambridge: Cambridge University Press 2016; A. Gerbrandy, W.A. Janssen, L. Thompsin, ‘Shaping the Social Market Economy After the Lisbon Treaty: How ‘Social’ is Public Economic Law?’, *Utrecht Law Review*, 2019, pp. 32-46; W.A. Janssen, ‘Duurzaamheid en het aanbestedingsrecht: wel toekomstbestendig?’, *Markt & Mededinging*, 2020, pp. 181-185; E.R. Manunza & N.A. Meershoek, ‘Fostering the social market economy through public procurement? Legal impediments for new types of economy actors’, *Public Procurement Law Review*, 2020;

6 Duurzaamheid als Kernwaarde Zonder Echte Prioriteit

De aanstaande hervorming van de aanbestedingsrichtlijnen lijkt vooralsnog geen verandering te brengen in de verhouding tussen duurzaamheid en Europees aanbestedingsrecht. Sterker nog: de Europese Unie lijkt juist *meer* in plaats van *minder* marktintegratie te beogen.

Hoewel tijdens dit schrijven de contouren van de hervorming nog niet duidelijk zijn spreken de invloedrijke Letta and Draghi rapporten boekdelen.³¹ Letta stelt zelfs dat ‘*achieving the full potential of public procurement necessitates a completely integrated market within the EU*’, en kopt de aanbestedingsparagrafen zelfs met ‘*a more European and more strategic public procurement market*’ zonder dit te onderbouwen.³² Draghi laat in zijn rapport een soortgelijke focus zien, waarbij ‘*decarbonisation and competitiveness*’ in een adem worden uitgesproken.³³ Doordat de nadruk meer op innovatie, defensie, R&D en het versterken van de Europese productie ligt, komt ook hier de positie van duurzaamheid en aanbesteden er bekaaid af.³⁴ Alleen in het kader van grondstoffen lijkt duurzaamheid een stevigere positie te krijgen, maar ook hier lijkt het vooral te zijn

---

31 E. Letta, *Much More Than A Market. Speed, Security, Solidarity: Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens*, april 2024; M. Draghi, *The future of European competitiveness*, september 2024.

32 Letta 2024, p. 5.

33 Draghi 2024, p. 46.

34 Zie bijvoorbeeld pagina's 46-55.

ingegeven vanuit het perspectief van leveringszekerheid en strategische autonomie.³⁵

Ook de Europese Commissie laat eenzelfde beeld zien in de *Political Guidelines* van de tweede Von der Leyen-Commissie. Sterker nog: het is een stap terug in de tijd, waarin *efficiëntie* in plaats van duurzaamheid centraal staat ('1% *efficiency gain in public procurement could save EUR 20 billion a year*').³⁶ Naast een focus op een *single market* voor defensie en de hefboomfunctie van aanbestedingen om innovatie aan te jagen, wordt vooral ook de aangehaald preferentie voor Europese producten in aanbestedingen benadrukt. 'Buy Europe' als handelsstrategie lijkt dus onderdeel te worden van de aanbestedingsrichtlijnen als het aan de Commissie ligt.³⁷ Dit alles is geen verrassing: de boventoon van het debat in het aanbestedingsrecht ziet momenteel op geopolitieke ontwikkelingen. Ik bepleit hier dat niet vergeten moet worden dat strategische autonomie alleen niet zal leiden tot een oplossing voor klimaatverandering en sociale ongelijkheid. Niettemin zorgt een Europese focus al voor terreinwinst, want kortere ketens kunnen duurzaamheid tegemoet komen, maar dat is nog te beperkt. Geopolitieke dreigingen lijken het over te nemen van lange termijn oplossingen voor de aarde. Hier lijkt hetzelfde te spelen als bij duurzaamheid

---

35 Draghi 2024, p. 53.

36 U. von der Leyen, *Europe's Choice: political guidelines for the next European Commission 2024-2029*, p. 11.

37 *Political Guidelines 2024*, p. 11-12.

in normale aanbestedingen dat, wanneer budgetten toch domineren, of in crisissituaties wanneer urgent ingekocht moet worden, toch altijd het onderspit lijkt te delven.

Ook de Nederlandse overheid lijkt ook niet veel te zien in een koersverandering. Op 3 december jl. kwam het standpunt van de regering nog duidelijk naar voren, waaruit bleek dat de inzet qua juridische hervormingen nihil is, en dat de regering *‘terughoudend [is] in het opleggen van aanvullende verplichtingen’*.³⁸

7 Duurzaamheid als Kernwaarde

De conclusie dat marktintegratie het huidige fundament is van de Europese aanbestedingsregels – en niet duurzaamheid – leidt aan de ene kant tot de vervolgvraag op welke wijze dit problematisch is binnen het recht en leidt aan de andere kant tot een discussie over hoe het dan wel zou moeten.

Ik betoog dat het tijd is om duurzaamheid centraal te stellen binnen het aanbestedingsrecht. Om in de woorden van het HvJEU te spreken: om het ‘kardinale waarde’ te geven.³⁹ Het uitgangspunt zou moeten zijn dat duurzaamheid juridisch gezien niet ondergeschikt is, of een waarde die wordt gebalanceerd, maar een waarde die juist wordt *geprioriteerd*.

---

³⁸ Standpunten en plannen van het kabinet voor een toekomstbestendiger inkoop- en aanbestedingsbeleid, *Kamerstukken II 2024-2025*, 26485, nr. 442.

³⁹ HvJ EU 30 januari 2020, ECLI:EU:C:2020:58 (*Tim SpA*), paragraaf 38.

Prioriteren betekent dat marktwerking in de vorm van bijvoorbeeld non-discriminatie in de EU of gelijkheid op het niveau van de lidstaten soms geheel of juist gedeeltelijk moet wijken voor het streven naar een duurzame wereld. Dit betekent concreet dat het streven naar duurzaamheid als expliciete *doelstelling* zou moeten worden erkend in de aanbestedingsregels. Voor Richtlijn 2014/24/EU zou aan het volgende doelstelling gedacht kunnen worden:

“Deze richtlijn stelt een regelgevend kader vast dat ervoor zorgt dat de consumptiepatronen van aanbestedende diensten op het gebied van werken, levering en diensten ten dienste staan aan het bereiken van de duurzaamheidsdoelstellingen op het niveau van de Unie en de Lidstaten, met inbegrip van doelstellingen inzake klimaat, milieu, energie, het gebruik van hulpbronnen en biodiversiteit, waarbij de grenzen van de planeet en sociale rechtvaardigheid in acht worden genomen.”⁴⁰

Hierdoor zou ook overwogen moeten worden om een andere rechtsbasis dan art. 114 VWEU te nemen, zodat teleurstellende discussies ten aanzien van het vereiste van een ‘hoog beschermingsniveau van het milieu’ in relatie tot marktintegratie kunnen worden voorkomen. Logischerwijs kan dan gedacht

---

⁴⁰ Het voorstel voor deze doelstelling is gedeeltelijk voortgebouwd op de doelstelling van de Ecodesign Verordening.

worden aan art. 192 VWEU, de juridische basis voor het aannemen wetgeving betreffende het milieu.⁴¹

Wat dat betreft is mijn antwoord op de recente oproep van Letta om nader te bediscussiëren waarom er wordt aanbesteed en welke doelstellingen de regels zouden moeten dienen, dus simpel: duurzaamheid moet geprioriteerd worden.⁴²

Met duurzaamheid als doelstelling van de Europese aanbestedingsregels moeten ook ‘heilige LEGO-huisjes’ veranderen, zodat bestaande juridische beperkingen weg worden genomen en meer ruimte ontstaat voor prioritering. Het recht zal zich daarnaast moeten ontwikkelen richting een meer dwingend kader dat prioritering afdwingt. In juridische zin betekent dit een gedachtenexperiment in een drieluik, die allen onderdeel moeten zijn van de discussie:

1. de beperkende werking van de aanbestedingsbeginselen;
2. de aanbestedingsrechtelijke verboden;
3. de vrijblijvendheid van duurzaam aanbesteden.

---

⁴¹ Zie in dit kader ook R. Caranta, ‘The changes to the public contract directives and the story they tell about how EU law works’, *Common Market Law Review*, 2015, 2, p. 409.

⁴² Letta 2024, p. 44-46.

Alle drie de onderdelen hebben met elkaar gemeen dat de wereld van nu simpelweg niet de wereld van de jaren 70 is toen deze regels ontstonden. Zoals gezegd zijn de maatschappelijke uitdagingen van klimaatverandering en sociale ongelijkheid groter dan ooit, wordt het potentieel van duurzaam aanbesteden niet ten volste benut, en wordt ten onrechte het aanbestedingsrecht bestempeld als geheel transitie-accomoderend. Het is tijd om het algemeen belang voor te laten gaan op economische integratie en de rechten van inschrijvers die zij door de jaren heen hebben verworven.

Prioriteren betekent eerst erkennen dat duurzame aanbestedingen anders zijn dan traditionele aanbestedingen, en dus ook juridisch gezien anders benaderd moeten worden. Duurzame oplossingen zijn vaak niet voorhanden, en worden gekenmerkt door meer onduidelijkheid en onzekerheid. Dit komt omdat de levensloop van veel producten en diensten onbekend zijn of moeilijk te berekenen zijn ten opzichte van bestaande oplossingen. Soms is duurzaamheid makkelijk te integreren in een aanbesteding, maar veelal is het een uitdaging om een ambitieus duurzaamheidsniveau aan te leggen. Mede hierdoor zijn langere samenwerkingsvormen dan de gebruikelijke aanbestedingscyclus van enkele jaren nodig, zodat duurzame ambities realiteit kunnen worden én er afdoende terugverdientijd is. Ook wordt de samenwerking en onderhandeling met de inschrijver belangrijker, en waar deze inschrijver voor staat op het gebied

van duurzame bedrijfsvoering- en productieprocessen. Het betekent dat er logischerwijs meer nadruk op de inschrijver in plaats van de inschrijving komt, terwijl dat in traditionele aanbestedingen juist andersom is.

7.1 De Beperkende Werking van de Aanbestedingsbeginselen voor Duurzaam Aanbesteden

Het beeld dat er meer ruimte voor duurzaam aanbesteden is gecreëerd geeft allereerst een vertekend beeld. Alle huidige juridische mogelijkheden kunnen enkel worden toegepast binnen de grenzen van de aanbestedingsbeginselen die ten dienste staan aan de eenwording van de interne markt voor overheidsopdrachten. Deze beginselen beperken derhalve de ruimte om duurzaam aan te besteden, en zouden heroverwogen moeten worden. Laat ik er enkele noemen. Het gelijkheids- en transparantiebeginsel vereist momenteel dat alle voorwaarden en criteria van een aanbesteding vanaf de start duidelijk zijn⁴³, terwijl duurzame oplossingen noodzakelijkerwijs vaak onduidelijk zijn. Denk aan de berekening van levenscycluskosten die altijd een zekere mate van onzekerheid bevat.⁴⁴ Of dat de vereiste duidelijkheid leidt tot een strenge definiëring van de opdracht en vaststelling van de waarde aan de start van een aanbesteding, terwijl duurzaam aanbesteden

---

43 De beginselen van gelijkheid en transparantie zijn gecodificeerd in hoofdstuk 1 van de Aanbestedingswet 2012.

44 Krachtens artikel 2.114 jo. artikel 2.115a Aanbestedingswet 2012.

mogelijk meer ruimte in de samenwerking vereist.⁴⁵

Eenzelfde beeld ontstaat bij de toepassing van keurmerken, waarin de aanbestedingsbeginselen strenge randvoorwaarden vormen.⁴⁶ Wat dat betreft mag duurzaam aanbesteden juridisch gezien, maar alleen binnen de grenzen van de beginselen. Dit staat overigens los van het terechte standpunt dat ook de ruimte die er wel is om duurzaam aan te besteden nog in onvoldoende mate wordt benut.

7.2 De Aanbestedingsrechtelijke Verboden voor Duurzaam

Aanbesteden

Daarnaast zijn er de harde grenzen die het aanbestedingsrecht bevat: vormen van duurzaam aanbesteden die niet mogen. Ik kan er op dit punt drie noemen die in het oog springen, en weggenomen zouden moeten worden. Als eerste de meest controversiële: het verbod om lokaal of regionaal aan te besteden. Vanuit duurzaamheidsperspectief kan het lokaal of regionaal gunnen van opdrachten erg effectief zijn, mede wanneer de milieueffecten van transport hoog zijn. Zo kan het gunnen van een opdracht voor biologisch voedsel aan lokale boeren of een lokale aanbieder van catering diensten met korte toeleveringsketens erg duurzaam zijn. Op dit moment laat het beginsel van non-discriminatie deze vorm van aanbesteden niet toe, omdat

---

⁴⁵ Afdeling 2.1.2 Aanbestedingswet 2012, in het bijzonder artikel 2.15.

⁴⁶ Artikel 2.78a Aanbestedingswet 2012.

marktintegratie voorgaat en discriminatie van buitenlandse partijen moet worden voorkomen.⁴⁷

Een tweede vorm van verboden duurzame aanbestedingen is om direct te gunnen zonder een aanbestedingsprocedure aan een duurzame partij zonder daarbij hun geografische kenmerken een rol te laten spelen. Ook dit is vloeken in de kerk van het gelijkheidsbeginsel. Altijd moeten partijen gelijk worden behandeld, ongeacht of de een nu duurzaam is of niet. Opvallend is wel dat dit ook als controversieel wordt ervaren, maar dat marktwerking wettelijk gezien direct pas op de plaats moet maken wanneer de nationale veiligheid in het geding is of wanneer er voldaan is aan een van de vele uitzonderingen op de aanbestedingsplicht.⁴⁸ Ik durf hier de stelling aan dat klimaatverandering of massale migratie als gevolg daarvan een groter risico vormt voor de nationale veiligheid.

Een laatste voorbeeld is het verbod om in de gunning van een aanbesteding de mate waarin er gebruik wordt gemaakt van een Corporate Social of Sustainability beleid (CSR) een rol te laten spelen. Sinds het arrest *Concordia Bus* van het HvJEU is dit niet toegestaan, mede omdat disproportionele eisen mogelijk een obstakel voor de interstatelijke handel zouden kunnen

---

47 Bepaalde vormen van lokaal aanbesteden zijn wel toegestaan, zoals bijvoorbeeld het opnemen van taaleisen als dit essentieel is voor de uitvoering van de opdracht.

48 Vgl. bijvoorbeeld art. 346 VWEU.

opleveren. Inmiddels is dit uitgangspunt ook gecodificeerd in de aanbestedingsrichtlijnen.⁴⁹ Dit staat haaks op de aandacht die wordt gegeven aan het belang van sociale en duurzame ondernemingen in beleid en recht, zoals in de Corporate Sustainability Reporting Directive en de Corporate Sustainability Due Diligence Directive.⁵⁰ Deze richtlijnen maken maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen de standaard door middel van rapporterings- en due diligence verplichtingen. In al deze Europese wetgevingsinitiatieven staat het algehele handelen van de marktpartij zoals de sociale onderneming centraal, in plaats van het op fictieve wijze alleen te kijken naar de uitvoering van de opdracht.

7.3 De Vrijblijvendheid van Duurzaam Aanbesteden

Zoals gezegd is het huidige juridische kader van vrijblijvende aard: een overheid kan kiezen voor een duurzame of niet-duurzame aanbesteding. Vanuit duurzaamheidsperspectief is het van belang om dit te heroverwegen.⁵¹ De overheid zou

---

49 Art. 18(1) Richtlijn 2014/24/EU en preambule 97.

50 Richtlijn (EU) 2022/2464 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2022 tot wijziging van Verordening (EU) nr. 537/2014, Richtlijn 2004/109/EG, Richtlijn 2006/43/EG en Richtlijn 2013/34/EU, met betrekking tot duurzaamheidsrapportering door ondernemingen; Richtlijn (EU) 2024/1760 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937 en Verordening (EU) 2023/2859.

51 Zie hierover bijvoorbeeld: M. Andrecka & K.P. Mitkidis, 'Sustainability Requirements in EU Public and Private Procurement – a Right or an Obligation', *Nordic Journal of Commercial Law*, 2017, p. 55; W.A. Janssen & R. Caranta (eds), *Mandatory Sustainability Requirements in EU Public Procurement Law, Reflections on a Paradigm Shift*, Oxford: Hart Publishing 2023; W.A. Janssen,

verplicht moeten worden om duurzaam aan te besteden, zoals ik ook aan het einde van mijn studententijd al bepleitte.⁵² Verplichtingen zorgen niet alleen dat duurzaamheid geprioriteerd wordt, maar bieden onder andere ook voordelen voor de markt die al lange tijd vraagt om duurzame aanbestedingen met eenduidige voorzienbare eisen. Daarnaast maken verplichtingen het leven van aanbestedende diensten makkelijker die moeite hebben om hogere budgetten vrij te maken of duurzaamheid te implementeren. Duidelijk mag zijn dat hier ambitieuze Europese *minimum*verplichtingen de boventoon zouden moeten voeren, om zo koplopers niet te ontmoedigen en achterblijvers naar een hoger niveau te trekken.

Het is daarom niet verwonderlijk dat dit precies ook de koers is die de EU naar aanleiding van de Green Deal momenteel bewandelt.⁵³ Inmiddels – als men de telling van de Commissie volgt – zijn er welgeteld meer dan 45 voorstellen voor, of inmiddels aangenomen richtlijnen en verordeningen, die verplicht maatschappelijk verantwoord aanbesteden verplicht stellen. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan verplichte doelstellingen

---

‘Verplicht maatschappelijk verantwoord aanbesteden. Een eerste verkenning van een paradigmaverandering’, *TA* 2020, nr. 3, p. 19-31.

52 W.A. Janssen, *Maatschappelijke Verantwoord Aanbesteden: Van een procedurele naar een instrumentele benadering van het aanbestedingsrecht*, *Tijdschrift Aanbestedingsrecht*, 2012, pp. 7-17.

53 K. Pouikli, ‘Towards Mandatory Green Public Procurement (GPP) Requirements Under the EU Green Deal: Reconsidering the Role of Public Procurement as an Environmental Policy Tool’, *ERA Forum*, 2019, p. 715.

zoals in de Richtlijn Schone Voertuigen of aan gedelegeerde bevoegdheden voor de Commissie om technische specificaties of gunningscriteria zoals in de Ecodesign Verordening of de Batterijen Verordening vast te stellen. Eerder onderzoek van mijn hand liet zien dat er een gefragmenteerde Europese lappendeken van verplichtingen ontstaat.⁵⁴ Soms zijn de verplichtingen puur procedureel ('duurzaamheid moet een plek krijgen in de technische specificaties of bijzondere uitvoeringsvoorwaarden'), soms ook materieel ('duurzaamheid wordt zo gedefinieerd') of een combinatie ervan ('deze duurzaamheidsnorm moet als technische specificatie worden gebruikt'). Het is van belang te bezien hoe een coherent kader kan worden gecreëerd. Europa maakt het dus al verplicht. Een goede ontwikkeling richting meer dwingende regels, maar meer focus is vereist en geen schot hagel zoals nu het geval is. De Europese wetgever zou goed moeten bezien welke vorm van verplichtingen in welke sector precies effectief zijn om een maatschappelijke verandering teweeg te brengen.

---

54 W.A. Janssen, 'Shifting Towards Mandatory Sustainability Requirements in EU Public Procurement Law: Context, Relevance and a Typology', in W.A. Janssen and R. Caranta (red.), *Mandatory Sustainability Requirements in EU Public Procurement Law, Reflections on a Paradigm Shift*, Londen: Hart Publishing 2023, p. 3-20.

8 Van Marktintegratie naar Duurzaamheid

In mijn oratie heb ik gepleit voor een noodzakelijke herijking van de Europese aanbestedingsregels van marktintegratie naar duurzaamheid, waarbij dit rechtsgebied als duurzaam LEGO bouwwerk een ander fundament zal moeten krijgen. Duurzaamheid moet geprioriteerd worden, mede door het opnemen van een nieuwe doelstelling van de aanbestedingsregels. Dat dwingt ons vervolgens om na te denken over de beperkende rol van de aanbestedingsbeginselen, de aanbestedingsrechtelijke verboden, en de noodzakelijke verandering richting een meer dwingend kader. Hierdoor kan het recht als instrument en waarborg beter bijdragen aan een groene en sociale wereld. Ik zal mijn onderzoek en onderwijs binnen deze leerstoel richten op duurzaam aanbestedingsrecht: toekomstbestendig én duurzaam in economische, groene en sociale zin. De komende jaren hoop ik niet alleen bij te dragen aan gedachten over een effectiever juridisch kader voor overheidsopdrachten in onderwijs en onderzoek, maar dient de mogelijkheid zich aan om dit in het Europees aanbestedingsrecht te implementeren bij de hervorming van de aanbestedingsrichtlijnen. Ik kijk ernaar uit om hier samen met wetenschap, rechtspraktijk, publieke inkopers, overheden en marktpartijen aan bij te dragen.

Woord van Dank

Voordat ik tot een echte afsluiting kom, enkele woorden van dank. Ik prijs mij gelukkig te mogen samenwerken met een breed pallet aan professionals werkzaam in de wetenschap, rechtspraktijk, overheden, marktpartijen, inkopers, en meer, in Nederland en op internationaal vlak. Mijn werk zou tot nu toe en de toekomst niet hetzelfde zijn zonder deze context. Het zou in ieder geval ook een stuk minder leuk zijn. Ik prijs mij gelukkig dat ‘thuis’ in professionele zin dus voor mij in meer-voud wordt geschreven.

Ik dank allereerst de Rijksuniversiteit Groningen, het College van Bestuur, en het faculteitsbestuur, voor het in mij gestelde vertrouwen. Ook dank ik de Universiteit Utrecht, het departementsbestuur van Rechtsgeleerdheid, die zo enthousiast reageerden op deze leerstoel die ik mag houden in combinatie met mijn Hoofddocentschap Europees en Nederlands aanbestedingsrecht aan de Universiteit Utrecht. Ik hoop bij te kunnen gaan dragen aan versterking van de samenwerking tussen deze universiteiten in de toekomst.

Dan dank ik de Nederlandse Vereniging voor Aanbestedingsrecht (NVvA) voor het vestigen en continueren van deze leerstoel, en voor hun rol in het bieden van een ‘thuis’ voor wetenschappelijke en praktijkgerichte discussies over het aanbestedingsrecht.

Ik heb het genoeg om in meerdere verbanden samen te werken met slimme en leuke mensen. Jullie weten zelf hopelijk wel of je in die categorie valt. Ik dank de Groningse collega's van Europees en Economisch Recht binnen de vakgroep Bedrijfsrecht, Europees recht en Belastingrecht voor hun warme welkom het afgelopen jaar. Dank voor jullie geduld voor alle vragen die ik stelde toen ik mijn mastervak Duurzaam aanbestedingsrecht voor het eerst doceerde dit jaar in een nieuwe wetenschappelijk omgeving. In het Utrechtse mag ik op multi- en interdisciplinaire wijze samenwerken met geweldige collega's binnen het Centre for Regulation and Enforcement in Europe (RENFORCE) en hetzelfde geldt voor de collega's in het interdisciplinaire Centre for Public Procurement (UUCEPP) binnen de Faculteit Rechtsgeleerdheid, Economie en Bestuurs- en Organisatiewetenschappen (REBO). Op Universitair niveau kijk ik uit naar het verder uitbouwen van interdisciplinair onderzoek binnen het Platform The Transactional State binnen Institutions for Open Societies (IOS) en de Circulaire Community binnen Pathways to Sustainability (PtS). Hetzelfde geldt voor de collega's binnen het Institute 4 Circular Society (IC4S) waarin we op transdisciplinaire wijze samenwerken binnen de EWUU Alliantie. Buiten de muren van deze universiteiten kijk ik uit naar de verdere samenwerking met de redactie van het Tijdschrift voor Aanbestedingsrecht en Staatssteun, ben ik nog steeds vereerd om de Adviescommissie Gids Proportionaliteit te mogen voorzitten en hoop ik nog lang Nederlandstalige en

Engelstalige podcasts te mogen maken met mijn co-hosts onder de vlag van BESTEK – de Aanbestedingspodcast / the Public Procurement Podcast (waarop ook deze oratie zal verschijnen: www.bestek-procurement.com).

In bredere zin hoop ik te werken aan een beter imago en effectiviteit van aanbestedingen en recht samen met de aanbestedingspraktijk, waaronder overheden, de marktpartijen, advocatuur en inkopers. Ik kijk er tot slot naar uit om via deze leerstoel nieuwe talenten op te leiden in de wetenschap, zoals binnen de door NWO toegekende Fertile Soils en CIRCLASH projecten, en natuurlijk ook de nieuwe generaties leiders, mijn studenten, die mij onder andere leerden over de beeldspraak *‘to feed two birds with one scone’* en hier vandaag aanwezig zijn.

Tot slot, het belangrijkste van hetgeen ik in deze oratie vertel een woord van dank aan vrienden en familie, die nu toch al ruim 30 minuten hebben moeten luisteren naar een verhaal over het aanbestedingsrecht. Ik beloof de borrel start snel.

Brielle, hoewel je dan niet meebouwt aan mijn LEGO bouwwerken, prijs ik mij gelukkig om samen met jou door het leven te gaan en samen te bouwen aan ons gezin. Ik zou hier niet staan zonder jou.

Lieve Mila en Quinn, hier stond papa dan in om Mila's woorden te gebruiken 'papa's mooie jurk en zijn gekke hoedje'. Ik noemde het steeds een feestje in Groningen, maar nu is het denk ik echt tijd om dat feestje te beginnen.

Ik heb gezegd.

Prof. mr. dr. W.A. (Willem) Janssen is Bijzonder Hoogleraar Aanbestedingsrecht wegens de Nederlandse Vereniging voor Aanbestedingsrecht (NVvA) aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen. Hij is tevens Universitair Hoofddocent Europees en Nederlands Aanbestedingsrecht bij het departement Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht, en onderzoeker bij het Centre for Public Procurement (UUCePP) en Centre for Regulation and Enforcement in Europe (RENFORCE). Zijn onderwijs en onderzoek vallen binnen de door hem ontwikkelende onderzoekslijn 'Public Procurement (Law) for Good' dat zich richt op uitdagende vraagstukken relatief aan de effectiviteit van het Europees en Nederlands aanbestedingsrecht, mede in het licht van klimaatverandering en sociale ongelijkheid. Hij is op (inter)nationaal vlak een erkend expert, is projectleider van verschillende gefinancierde onderzoeksprojecten, werkt vaak inter- en transdisciplinair, is een veelgevraagd spreker en actief betrokken bij de verbetering van de aanbestedingspraktijk, mede via zijn veel beluisterde Engelstalige en Nederlandstalige podcast BESTEK – De Aanbestedingspodcast / The Public Procurement Podcast.

